

PALAESTRA LATINA

SUMMARIUM

Himno a Apolo y Diana

De «eum» conjunctivi natura

De vocabulis conjunctim sumptis

vel de propositione

Commercium epistulare

Iliadis I,

Pro M. Tullio Cicerone peroratio,

Nova et Vetera

Exercitationes scholares

JIMÉNEZ

GONZÁLEZ

VÁZQUEZ

AVENARIUS

MIR

Ordinariū et Superiorum licentia

Letra

Nº

Himno a Apolo y Diana (HORAT., IV, 6)

Divc, quem proles Niobeae magnae
vindicem linguae Tityosque raptor
sensit et Trojae prope victor altae
Phthius Achilles,

Ceteris major, tibi miles impar,
filius quamvis Thetidis marinae
Dardanas turres quateret tremenda
cuspidē pugnax.

Ille, mordaci velut icta ferro
pinus aut impulsa cupressus Euro,
procidit, late posuitque collum in
pulvere Teucro;

Ille non inclusus equo Minervae
sacra mentito male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
falleret aulam;

Sed palam captis gravis, heu nefas, heul,
nescios farī pueros achivis
ureret flammis, etiam latentem
matris in alvo,

ni tuis victus Venerisque gratae
vocibus divum pater adnuisset
rebus Aeneae potiore ductos
alite muros.

Doctor argute fidicen Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniae defende decus Camenae,
levis Agyieū.

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
carminis nomenque dedit poetae.
Virginum primae puerique claris
patribus orti,

Deliae tutela deae, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem meique
pollicis ictum,

rite Latonae puerum canentes,
rite crescentem facem Noctilucam,
prosperam frugum celeremque pronos
volvere menses.

Nupta jam dices: «ego dis amicum,
saeculo festas referente luces
reddidi carmen docilis modorum,
vatis Horati».

Dios que, en su prole castigaste a Niobe,
lengua imprudente, y al osado Ticio,
y al que fué — casi — vencedor de Troya,
Tésalo Aquiles,

magno ante todos, ante ti pequeño,
aunque, de Tetis valeroso hijo,
torres dardánias vacilar hiciera,
férreo, su brazo.

Él, como pino a que mordiente había
bate, o ciprés que desarraiga el Euro,
vióse a tierra, y le ensució la frente
polvo Troyano.

Nunca él oculto en el caballo — exvoto
falso a Minerva — sorprendido habría
gozos del pueblo ni en el aula regia
danzas alegres.

Mas, arrogante vencedor, sañudo
diera a las llamas balbucientes niños,
— ¡crimen ¡ay! ¡crimen! — y los que aún
vientres maternos, [celaban

si, a ruegos tuyos y de Venus misma,
no hubiese el Padre de los dioses dado
de firmes muros al caudillo Eneas
faustos auspicios.

Tú, que a Talía tañedora hiciste
y que en el Janto tus cabellos bañas,
defiende el brillo de las Daunias Musas,
leve Agieo.

Febo me inspira; mi canción, mi arte,
él me los dió, y el nombre de poeta.
Virgenes nobles, y de clara estirpe
nobles mancebos,

a quienes mira tutelar Diana
— dardo seguro contra lince y corzo —:
fieles al ritmo que al compás de Lesbos
marca mi mano,

cantad, acordes, de Latona al hijo,
y a ese nocturno lumínar creciente
que ama los campos y a los meses diá
rápidos cursos.

Luego, ya esposa, tú dirás: — «Yo un canto
grato a los dioses entoné en las fiestas
del nuevo siglo, en mis cadencias dócil
al vate Horacio».

Traducción de D. BONIFACIO CHAMÓRRO

Catedrático de Latín en el Instituto Cisneros

NOVEDAD EDITORIAL

Acaba de aparecer la 3.ª Edición del
Diccionario Latino-Español y Español-Latino
SPES, S. A. — Cuidadosamente revisada por los
Redactores de «Palaestra Latina».

Precio del ejemplar ptas. 55. — La Redacción de «Palaestra
Latina», (Conde, 2, Barbastro - Huesca) se lo ofrece con
un notable descuento.

IMPORTANTE

Advertimos a nuestros lectores que el precio de suscripción de la Revista, desde el 1 de enero de 1950 es el siguiente:

España, Portugal y América	20 pesetas
Demás Países	22 »

TEXTOS PALAESTRA

Edición de texto y comentario escolar

Primer curso	{	Jiménez,	Latín 1.º (2.ª edición)	12 ptas.
		,	Historiae Sacrae Compendium (3.ª edic.)	5 ,
Segundo curso	{	Jiménez,	Latín 2.º (2.ª edición) (<i>en prensa</i>)	
		,	Repetitorium (Libro de prácticas)	15 ,
		,	Epitome Historiae Graecae (4.ª edición)	6 ,
Tercer curso	{	Jiménez,	Latín 3.º (<i>en preparación</i>)	
		Ramos,	Corneli Nepotis Vitae	5 ,
		Mir,	Ciceronis Epistulae Selectae	4 ,
Cuarto curso	{	Jiménez,	Latín 4.º (<i>en preparación</i>)	
		,	Caesaris de Bello Civili, 2.ª edic.	6 ,
		,	Ciceronis pro Archia poëta	4 ,
		,	Ciceronis in Catilinam	4 ,
Quinto curso	{	Jiménez,	Latín 5.º (<i>en preparación</i>)	
		Martija,	Vergili Aeneidos (libro 2.º)	6 ,
		Mesa,	Sallusti de Conjuratone Catilinae	6 ,
		Mir,	Nova et Vetera (método directo del latín)	20 ,
		Planque-Planas,	Gramática Griega	36 ,
Sexto y séptimo curso	{	Jiménez,	De Orthographia Latina	6 ,
		Martija,	Prudenti Carmina Selecta (2.ª edición)	5 ,
		Sarmiento,	Martialis Epigrammata	4 ,
		Mesa,	Titi Livi Historiae Selectae	8 ,
		Zuluaga,	Horati Carmina Selecta	6 ,
		Ruiz,	Homeri Odyssea (Primer canto)	10 ,
		Ramos,	Xenophontis Anabasis (Primer libro)	12 ,

Edición de sólo texto

Ciceronis Epistulae	.	.	:	2 ptas.
Ciceronis in Catalinam.	.	.	.	2 ,
Ciceronis pro Archia	.	.	.	2 ,
C. Nepotis Vitae	.	.	.	2 ,
Sallusti de Catilinae Conjuratone	.	.	.	3 ,
Titi Livi Historiae	.	.	.	3 ,
Vergili Aeneidos (lib. II)	.	.	.	3 ,
Horati Carmina	.	.	.	3 ,

CLÁSICOS "LABOR"

Esta Colección constituye el guía obligado en la lectura y estudio de los grandes clásicos de la Antigüedad y de las Literaturas modernas. Cada volumen contiene un estudio magistral acerca de uno de los grandes autores y una selección de los textos más bellos y representativos de sus obras, facilitando con oportunos comentarios la perfecta asimilación de su contenido ideológico y su plena fruición estética.

Volúmenes de 250 a 300 páginas, tamaño manual (11,5 x 17,5), encuadernados a la holandesa, con sobrecubierta a dos tintas y un retrato del autor estudiado, impreso sobre papel couché.

VOLÚMENES PUBLICADOS

1. **HOMERO**, por J. M. PABÓN, Catedrático de Lengua y Literatura griega en la Universidad Central. Ptas. 28 —
2. **VIRGILIO**, por J. de ECHAVE-SUSTAETA, Catedrático de Lengua y Literatura latina. Ptas. 32. —
4. **BALTASAR GRACIAN**, por J. GARCÍA LÓPEZ, Catedrático de Lengua y Literatura española. Ptas. 30. —
5. **SÉNECA**, por J. F. YELA, Catedrático de Filosofía en la Universidad Central. Ptas. 30. —
6. **DEMÓSTENES**, por M. FERNÁNDEZ GALIANO, Catedrático de Lengua y Literatura griega en la Universidad Central. Ptas. 32. —

NUEVOS TOMOS EN PRENSA Y EN PREPARACIÓN

EDITORIAL LABOR, S. A.

MADRID: Alcalá, 144

BARCELONA: Ronda Universidad, 23

FOTOGRAFADOS

CLARA

IGUALADA, 6 (GRACIA) · TELEFONO, 27.69.35

BARCELONA

Cum emetis, PALAESTRAM LATINAM nuntiantibus referetis

De «c u m» conjunctivi natura

In superiore fasciculo (n. 117, p. 67-69) mihi opportunum visum est nonnulla tradere de hujus particulae *origine*. Nihil tamen dixi de recta ipsius scriptione, quae nunc ab omnibus fere *c u m* scribitur —quanvis constet prius «a multis servatam esse hanc differentiam, ut *c u m*, si tempus significaret per *qu*, si comitem, per *c* ac duas sequentes [litteras] scriberetur»; ⁽¹⁾ quia revera mens nostra alia fuit, scilicet rem potius ad syntaxin quam ad orthographiam deferre, cum de sensu et usu hujus vocabuli agi coeptum esset.

Eo tandem ventum est. Agemus igitur nunc *de sensu seu significatione* «*c u m*» conjunctivi, et differemus in aliud tempus quaestiones *de usu seu de modo* quo «*c u m*» adhiberi solet.

A. — DE SENSU PRIMARIO «C U M» CONJUNCTIVI

Sub finem prioris expositionis, cum Dre. Gardner Hale, ⁽²⁾ hanc attuli conclusionem, omnem fere explicationem de *c u m* conjunctivo ad syntaxin de relativo referre posse, quia nempe vim et originem habeat a relativo pronomine mutuata.

Quod facile patet ex eo quod pronomen et conjunctio inter se aut commutari possunt aut de facto commutantur.

Sint exempla: a) *de facto commutantur*

Cic. *De off.* 3, 10, 18: Incidunt... saepe *causae*, *cum* repugnare utilitas honestati videatur.

Cic. *De rep.* 2, 10, 18: Incidunt multae saepe *causae*, *quae* conturbent animos utilitatis specie.

b) *facile commutari possunt*

Cic. *De or.* 3, 37: Dies et noctes Q. Tuberone videbamus, philosopho *cum* operam daret (= *qui* operam daret).

Cic. *Ad fam.* 7, 30, 1: Fuit mirifica vigilantia, *qui* suo toto consulatu somnum non viderit (= *cum*... somnum non viderit).

Quae commutatio fieri potest in iis praesertim orationibus in quibus *c u m* inducitur a periphrasi *fuit quondam tempus, cum...*; *dies, annus fuit, cum*; *saepe causae incidunt, cum*, cet. Exempla passim obveniunt. Satis sit haec adferre:

Cic. *P. Rosc. Am.* 18, 50: Accusator esses ridiculus si illis *temporibus* natus esses, *cum* ab aratro arcescebantur qui consules fierent.

Cic. *P. Rosc. Com.* 12, 33: Accipit... agrum *temporibus eis*, *cum* jacerent pretia praediorum.

Cic. *Inv.* 1, 2, 2: Fuit *quoddam tempus, cum* in agris homines passim bestiarum more vagabantur.

(1) QUINT. *Inst.* 1, 7, 5; cfr. quoque. VEL. GLK. VIII, 70, 16; CAPER GLK VII, 95, 6 *c u m*, si praepositionem per *c* scribendum, si adverbium temporis aut causale, per *qu*; MAR. VICT. *ibidem* VI, 13, 12, CASSIOD., *id.* VII, 156, 3; 207, 1. Quam differentiam in scriptione servant tum clmi. Stolz-Schmalz in *Latina Grammatica* (München, 1900), tum conscriptores Thesauri Linguae Latinae.

(2) W. GARDNER HALE, *The c u m constructions; their history and fontions*. Cfr. RIEMANN, *Syntaxe latine*, Paris, Klincksieck 1942, p. 454

- CIC. *Ad fam.* 7, 28, 1: Memini (*illius temporis*) *cum* mihi decipere videbare.
- SALL. *Jug.* 98, 2: Jamque *dies* consumptus erat, *cum* tamen barbari nihil remittere atque acrius... instare.
- CIC. *Brut.* 20: Hunc elegimus *diem*, *cum* te sciremus esse vacuum.
- VERG. *Ecl.* 8, 7: En erit unquam | *ille dies*, mihi *cum* liceat tua dicere facta?
- CIC. *Mil.* 69: Erit illud profecto tempus et illucescet aliquando *ille dies*, *cum* tu fortissimi viri magnitudinem animi desideres.
- CIC. *Ad fam.* 15, 14, 1: Multi *anni* sunt, *cum* ille in meo aere est.
- CIC. *De off.* 2, 21, 75: Nondum centum et decem *anni* sunt, *cum* de pecuniis repetundis a L. Pisone lata lex est.
- CIC. *De off.* 3, 12, 50: Incidunt *saepe* causae, *cum* repugnare utilitas honestatū videatur.
- CIC. *De orat.* 1, 28, 129: *Saepe* enim soleo audire Roscium, *cum* ita dicat...

Jam vero ex his allatis exemplis sensus primarius *cum* conjunctivi colligitur; tempus videlicet significat; tum si comitetur verbis quae tempus expriment, ut in prioribus exemplis, tum si his careat, ut plerumque accidit. Unde *cum*, quod nos *conjunctivum* indiximus, saepissime *temporale* nominatur, quia hic est proprius et praecipuus ipsius sensus.

E congerie exemplorum quae passim in scriptoribus classicis legentium oculis officiunt haec pauca sufficiant in quibus sensus temporalis sponte ac manifeste apparet:

- CIC. *Q. fr.* 3, 1, 5: *Cum* hanc jam epistulam complicarem, tabellarii a vobis venerunt.
- CIC. *Ad fam.* 14, 23: *Cum* constituero, faciam te certiore.
- CAES. *B. G.* 2, 36, 3: Haec *cum* agerentur, nuntii praemissi ab rege Juba venerunt.
- CAES. *B. G.* 6, 12, 1: *Cum* Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Haedui.
- CIC. *Tusc.* 2, 35: *Cum* varices secabantur Mario, dolebat.

B. — ALII SENSUS «CUM» CONJUNCTIVI

Sed praeter sensum proprium et primum, *cum* exprimit quoque causam, condicionem, concessionem, cet.; quod facile cognoscas, si, ex. gr., animum intenderis in superiore exemplum allatum; in quo non tantum tempus significari videtur, sed potius causam cur Marius doleret, quia nempe varices ei secarentur.

Unde aliud similitudinis vestigium *cum* relativo pronomine, *cum* relativum non tantum ad determinandum et definiendum antecedens —quod est officium relativi praecipuum— sed etiam sensu causali, finali, condicionali, concessivo saepe usitatum appareat. In qua re confirmanda, liceat mihi exempla nonnulla proponere.

1. *Pronomen relativum sensu causali adhibetur.*

- PL. *Mil.* 370: Ego stulta et mora multum, *quae cum* hoc insano fabuler.
- PL. *Mil.* 1376: Stulte feci, *qui* hunc amisi.
- PL. *Persa* 75: Sed summe ego stultior, *qui* rem curo publicam.
- CIC. *Pro Arch.* 10, 24: O fortunate adulescens, *qui* tuae virtutis Homerum praeconem inveneris.
- CIC. *Ad fam.* 7, 30, 1: Fuit enim mirifica vigilantia, *qui* toto suo consulatu somnum non viderit.

Cic. *De Sen.* 46: Habeo senectuti magnam gratiam, *quae* mihi sermonis aviditatem auxit, potionis et cibi sustulit.

CAES. *B. G.* 5, 39, 2: Accidit ut quidam milites, *qui* discessissent, interciperentur.

2. «Cum» exprimit causam.

Cic. *Ep.* 13, 24, 2: Tibi maximas gratias ago, *cum* tantum litterae meae potuerunt.

Cic. *De or.* 2, 154: Quo etiam major vir habendus est (Numa), *cum* illam sapientiam constituendae civitatis duobus prope saeculis ante cognovit, quam eam Graeci natam esse senserint.

Cic. *Mil.* 99: Te quidem, *cum* isto animo es, satis laudare non possum.

Cic. *Or.* 129: *Cum* coeperit Curio pater respondere, subito assedit, *cum* sibi venenis ereptam memoriam diceret.

Pl. *Trin.* 1170: *Quom* ille itast, ut eum esse nolo, id crucior.

JUVEN. 4, 14: Quid agas, *cum* dira et foedior omni crimine persona est?

TER. *Andr.* 487: Deos | quaeso ut sit superstes, quandoquidem ipsest ingenio bono, | *cum*-que huic est veritus optumae facere adolescenti injuriam.

SALL. *Jug.* 102, 5: Magna laetitia nobis est, *cum* te talem virum di monuere.

3. Sensus finalis apparet in orationibus relativi.

Pl. *Most.* 344: Da illi *quod* bibat.

CAEC. *STAT. com.* 210: Serit arbores *quae* saeclo prosint alteri.

OV. *Met.* 4, 195: Major sum quam *cui* possit fortuna nocere.

CAES. *B. G.* 1, 7, 3: Helvetii legatos ad eum mittunt, *qui* dicerent...

CAES. *B. G.* 6, 21, 1: Neque (germani) druides habent, *qui* rebus divinis praesint.

Cic. *Off.* 1, 14, 43: Sunt autem multi *qui* eripiunt aliis, quod aliis largiantur.

Cic. *Verr.* 2, 4, 11, 26: Vestrane urbs electa est *ad quam* (=ut ad eam) cum adirent ex Italia crucem cives Romani... viderint?

Liv. 21, 9, 3: Obviam ad mare missi ab Hannibale *qui* dicerent nec tuto eos adituros... nec... operae esse legationes audire.

Liv. 21, 10, 13: Ego ita censeo, legatos extemplo Romam mittendos, *qui* senatui satisfaciant.

N. B. Nullum repperi exemplum in quo *cum* clare obveniat sensu finali; si forte in classicorum lectione aliquando occurrerit, juvabit illud accurate colligere.

4. Sensus condicionalis in relativis.

Cic. *Tusc.* 3, 15: Necesse est, *qui* fortis sit, eundem esse magni animi (=si quis fortis sit...).

Cic. *Or.* 151: Mos est Athenis laudari in contione eos *qui* sint in proelio interfecti (=si qui sint in proelio interfecti...)

Pl. *Persa* 273: Emere oportet *quem* tibi oboedire velis (=si forte vis quempiam tibi oboedire...)

5. «Cum» condicionem significat.

Cic. *Ad fam.* 3, 7, 1: Pluribus verbis ad te scribam, *cum* plus otii nactus ero (=si plus otii...)

cfr. Cic. *Ad Att.* 8, 15, 3: Plura scriberem, *si* ipse possem.

Cic. *De fin.* 5, 28: *Cum* id sua causa faciet, et oderit se et simul diliget (=si id sua causa...)

Cic. *Caecin.* 44: Potestis principia negare, *cum* extrema conceditis? (=si extrema conceditis?)

Cic. *N. D.* 2, 79: *Cum* sint in nobis consilium, ratio, prudentia necesse est Deum haec ipsa habere majora (=si sunt in nobis...)

Cic. *De fin.* 11, 16, 2: Hoc *cum* populus Romanus meminit, me ipsum non meminisse turpissimum est (=Hoc si populus Romanus...)

6. Orationes relativi vim habent quoque concessivam.

Cic. *De or.* 1, 18, 82: Egomet, *qui* sero ac leviter graecas litteras attigissem (=etsi sero ac leviter...), tamen... complures... ibi (Athenis) dies sum... commoratus. — Pompeji milites exercitui Caesaris luxuriam objiciebant, *cui* (=a pesar de que a él) semper omnia necessaria defuissent.

7. «Cum» exprimit quoque concessiōnem.

PROP. 1, 1, 7: Toto furor hic non deficit anno, cum tamen adversos cogor habere deos (=etsi tamen...)

LIV. 21, 8, 12: Phalarica... pavorem faciebat, quod, cum (=porque, toda vez que) medium incensum mittebatur, arma omitti cogebat.

CIC. Phil. 1, 15, 36: Cum (aunque) adesse non licebat, aderant tamen.

CIC. In Cat. 1, 8, 21: De te autem, Catilina, cum tacent, clamant (=a pesar de que callan...)

SALL. De B. Cat. 20, 12: Cum tabulas, signa, toreumata emunt, nova diruunt..., tamen summa lubricine divitias suas vincere nequeunt.

NEP. 19, 1, 2: Phocion fuit perpetuo pauper, cum divitissimus esse posset.

C. — SPECIALES SENSUS «CUM» TEMPORALIS

Cum conjunctivum, quod primario et per se quid *temporale* significat, varia accipit nomina paulo inter se diversas. Summatim procedamus.

1. «Cum» *iterativum*, quod idem est ac *quotiens*, *quotienscumque*. Ex. gr.:

CIC. Verr. 5, 11, 27: Cum ad aliquod oppidum venerat (Verres), eadem lectica usque in cubiculum deferabatur.

2. «Cum» *explicativum*, quod fit plerumque cum verbis affectuum: *do leo, gaudeo, laudo, gratias ago, gratulor, bene (male) facio*: v. gr.:

CIC. Fam. 9, 14, 13: Gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam.

3. «Cum» *ordinatum seu relativum*, cum videlicet sese refert ad particulam seu locutionem *dies, tempus, annus erat...* cum; *tunc, interea, vix...* cum. Ex.:

CIC. De div. 3, 2: Sex libros de republica tunc scripsimus, cum gubernacula reipublicae tenebamus.

4. «Cum» *inversum* seu *additivum* dicitur cum apodosis praeponitur protasi, saepe saepius cum aliqua ex his particulis: *jam, nondum, vix, vixdum, vix bene...* cum *subito, repente*. Ex.:

FLOR. 3, 11, 8: Itaque vixdum venerat Carras, cum undique praefecti regis ostendere signa.

5. «Cum» *narrativum seu historicum* quod exprimit tum tempus tum maxime connexionem factorum, quodque verti solet linguis romanis per gerundium sive praesens sive praeteritum. Ex.:

CIC. Pro Planc. 64: Sic tum existimabam, nihil homines aliud Romae nisi de quaestura mea loqui... At ego cum casu diebus iis itineris faciendi causa decedens e provincia, Puteolos forte venissem, cum plurimi et lautissimi iis in locis solent esse, concidi paene, iudices, cum ex me quidam quaesissent quo die Roma exissem et numquidnam esset novi.

Forte quis mirabitur cur in ultimo allato exemplo «cum» bis in modo subjunctivo adpareat (*cum venissem, cum exissem*), semel in modo indicativo (*cum solent esse*). Immo et modo infinitivo saepe obvenit. Quid ergo? Sed hoc non pertinet ad quaestionem *de sensu*, sed ad illaqueatam et irrecitam quaestionem *de usu cum conjunctivi*, de qua in proximo fasciculo.

J. JIMÉNEZ DELGADO, C. M. F.

De vocabulis conjunctim sumptis vel de propositione. - I

Notio. — Omni in lucubratione scripta seu opere litterario, non aliter atque in ipsa elocutione hominum, praecipuas quidem partes habere Syntaxim, in comperto est. Singulorum selectio vocabulorum, cum scriptori tum loquenti, omnino necessaria, veluti selectio laterum aedificatori atque herbarum pharmacopolae est. At res mutui commercii potissima, utpote et difficilior artiumque liberalium propior, est ipsorum vocabulorum collocatio vel ordinatio, ad eas quasi unitates sermonis efficiendas, quae a grammaticis «propositiones» fere appellantur. Hinc primum Syntaxeos scopum esse studium propositionis, jam apparet; in eandemque accuratius tradendam auctores, praesertim recentiores, maxime incumbunt.

Memoranda illa Ciceronis definitio: «Elocutio est idoneorum verborum et sententiarum accommodatio» (*Ad Heren.* 1, 2). Duas ex ea dari re, quae veram elocutionem constituunt, facile convincitur: cogitationem scilicet ac linguam. Animus enim noster, in communicatione cum rebus exterioribus positus, et sentit et cognoscit et vult: certas sui ipsius tanquam mutationes, natura duce, experitur earumque intima quidem conscientia utitur. Quas vero mutationes sui animus cognoscit, vulgari «cogitationum» nomine designamus; complexum autem eorum signorum sensibilibus, quae adhibemus ad cogitationes similibus communicandas, «linguam» nuncupamus.

Jam vero, propositio fere definiri potest: «Enuntiatio oralis alicujus cogitationis». Hanc oralem enuntiationem uno exprimere vocabulo possumus, aut etiam pluribus inter se conjunctis per regimen, vel concordiam, vel juxtapositionem. Eae vero notiones regiminis, concordiae et juxtapositionis lectoribus sunt maxime familiares, quam ut longius modo enodentur.

Propositioni autem plus quam unum vocabulum saepe saepius erit; nam mentis cogitatio, cujus oralis enuntiatio est propositio, ex se includit, cum ipsum cogitationis subjectum tum ejusdem aut actionem aut passionem: aliis verbis, unaquaeque cogitatio et subjectum et praedicatum re vera amplectitur. Sicque locutio «vivis», exempli gratia, idem plane sonat ac «tu es vivus».

In omni igitur propositione semper est, implicita ratione vel explicita, subjectum et praedicatum: ullam his carentem partibus in sermone dari, impossibile omnino est. Si propositio simplicissima «rorat», conspectu primo, caret subjecto, nativam jam cogitationis indolem perscrutemur, sensumque verbi «rorat» enodemus; et commode verum colloquenti propositionis hujus subjectum apparebit. Nulla quidem hic, quod antiquiores grammatici, propositio vere impersonalis; sed proprius est tertiopersonalis, quae videlicet tertia solum in persona singulari verborum usurpari solet.

Itaque omne verbum est vera propositio, dummodo id in modo finito vel

personali sit, insuperque aliquid exprimat, quod actu existit. Si me philosophorum tenore exprimi liceat, unum verbum «actuale» vera propositio est. Cum dicitur «amare Deum», nulla propositio effertur: verbum enim hujus locutionis est infinitum. Neque locutio «si veniam» rite dicitur propositio: quia verbum non exprimit quidquam actu sed dumtaxat potentia, quod philosophi ajunt, existens. Ad summam, hic similesque vocabulorum complexus sensum completum vel absolutum habent nullum; ideoque non speciatim nomine «propositionum», sed potius «locutionum» seu «phrasium» veniunt. Ex hucusque dictis jam elucet, limites inter vocabula et phrases esse interdum pergraciles, adeo ut eorundem notiones confundantur, neque lineam inter ipsa dividendam constituere possis. In lingua hispanica, verbi gratia, forma verbalis aspectu primo simplex «amaré», non unum solum exprimit vocabulum, sed veram propositionem: etymologice enim a latino «amare habeo» derivatur.

Quaestio. — Hactenus non nulla carptim de notione propositionum. Verum grammaticis atque linguistis hodiernis non una eademque de re est sententia. Paululum igitur progrediamur et quaeramus, quid districtim sit «propositio». Ferrariae certe in linguarum scientiis sunt quaestiones, quae ita studiose varieque agitentur, ut quae ad propositionis definitionem referantur. Grammatici antiquiores ex duobus capitibus definiebant: logicum erat alterum, alterum grammaticale.

Propositio ex primo capite vulgo dicebatur. «Vocabulorum nexus, qui sensum plenum seu absolutum habet». Verbi gratia: «Tu exscribis versus». Haec vero definitio est aperte manca; sunt enim propositiones multae, quae uno vocabulo efferuntur. Omnia verba finita actualia esse propositiones, supra jam innuebamus. Itaque sunt propositiones: «Facis, edit, dormiunt».

Praeterea, si quis homo viator, in deversorium intrans, famulo dicit «aquam», omnes eum norunt dicere: «Da mihi aquam». Uno vocabulo vera hic propositio exprimitur, nihilque refert implicita de re agi: districte enim omnes propositionis notae habentur. Insuper, vocativo cum utimur ad aliquem appellandum vel arguendum, hae hujusmodi propositiones dantur. Hinc, juxta vocis gestuumve habitum, locutio «Petre» significat: «Accede huc», vel «itane haec audes dicere?».

Ad summam, in sermone cum scripto tum orali, ad propositionem efficiendam nullus videtur necessarius vocabulorum nexus: unum esse potest propositio; ideoque grammatici et linguistae de «propositione-vocabulo» hodie disserunt.

Altera propositionis definitio est, vi naturae, logica sicque contrahitur: «Enuntiatio oralis judicii». Sicut talis subjecto, copula et praedicato constat, atque in idem omnino vergit ac «propositio logica». Haec definitio, ut superior, eas non includit propositiones, quae uno vocabulo constant: quae modo

«propositiones-vocabula» nuncupantur. Neque amplectitur interjectiones, quae interdum sensu propositionis consimili usurpantur. Cum enim dicitur «heu!» idem fere exprimitur ac: «dolor pungit». Hac tandem logica definitione eae propositiones excluduntur, quae affirmativo modo non fruuntur; nam interrogatio, indicium timoris, desiderii, cet., nullo pacto judicia haberi valent.

Ut has omnes difficultates devitarent in natura propositionis enodanda, cum solum grammaticae tum logice consideratae, ex saeculo transacto grammatici paene innumeras definitiones excogitaverunt, quas hic adferre et prolixum et inopportunum foret. Juvat tamen ceteris omissis, definitionem tenoris omnino eclectici innuere, quam refert J. Hofmann, in *Grammatica Latina*. «Propositio, ait, enuntiatio oralis est, interdum aucta rebus a sermone alienis (gestu, contextu, situ), quae habet sensum proprium ac plenum, destinaturque ad repraesentationem statumve animi efferendum».

Commode haec definitio genus «propositionum-vocabulorum» amplectitur, atque eas quoque ellipticas, in quibus per gestum suppletur, aut facilem ob intellectionem enuntiatio alicujus vocabuli omittitur. Hae ceteraeque hodiernae definitiones ad illud quidem tendunt, quod omnia omnino propositionum genera ambiant; et omnes penitus exceptiones devitent in variis variarum linguarum, cum ore tum scripto, aut litteratorum aut vulgi opera, rationibus conjungendi inter se vocabula ad humanas cogitationes exprimendas.

Id tamen prae oculis habendum: propositionum genus brevitarum, subauditarum, suppletarum et interjectionalium in uno sermone familiari generatim usurpari; immo vero etiam, quo plenior est comprehensio mutua scriptorem inter et legentem vel inter colloquentes, eo quoque plenior usus ejusmodi propositionum. E contra, in sermone litterario iisque praesertim in operibus, quae ad lectores longinquos et sine ullo cum scriptore contactu destinantur, in praxi ejusmodi propositiones vixdum reperiuntur. Hinc ii praegrandes auctorum conatus ad omnes omnino usus in definitione propositionis includendos, forsitan parvi momenti saepe evadant.

Jam vero, ex hucusque dictis haud difficulter elucet, auctores de propositione disserentes in notionem pure grammaticalem vel logicam fere in posterum se conversuros, juxta proprium ratiocinandi habitum. Inde difficultas, ne impossibilitatem dicam, in nativa detegenda et explicanda definitione «propositionis». Et probabilius erit, quod antiquitus, alia linguistae, alia philosopho rhetorique alia ejusmodi quaestionis aestimatio. Propterea semper attendenda maximo opere illa Ciceronis admonitio de praemittenda definitione cuilibet rei tractandae. Hac solummodo ratione et linguista philosophi, et philosophus linguistae comiter sententiae acquiescet, aut saltem alter alteri obsequetur.

ILDEPHONSUS GONZÁLEZ, C. M. F.

Sasaimae, in Columbia, a. 1949.

Commercium epistulare

Rdo. P. Josepho M. Mir, C. M. F.

Sasaimae, 6 Februarii, 1950.

PALAESTRAE LATINAE Moderatori

Barbastri.

Mi Reverende Pater:

Numero —quod Plautus in fabellis scriberet —fasciculum PALAESTRAE LATINAE superioris anni extremum hac quidem occasione salutavi, quem meismet totum oculis atque animo jucunde perlustravi. Omnia mihi in eo, quidni?, valde placuere. Io! Auspicatissima sane Documenta legere datum! Immo vero etiam carissimas cordi photographias iterum atque iterum conspicerel

Per mihi quoque grata, quae raptim (tot distinctetur negotiis) de Curriculo Salmanticensi altero clarissimus P. Jiménez referebat. Vobis enimvero «ad meliora atque ampliora» strenue laborandum, ut dextro adhuc omine effecistis. Iis igitur de rebus hoc mihi sumpsi, ad te ut congratulationis aliquid literarum, quanquam impenso prae desuetudine nixu, lingua latina exararem.

Quod vero in animo, mihi crede, altius inhaesit tuus ille articulus *Nova et Vetera* de vehiculis hodiernis. Remque tu commodius ipse calleas! Tua cum «Johanne Gundisalvio» consalutatio et collocutio mihi multam (lectoribusque, opinor) de iisdem vehiculis scientiam commodavit aut, si mavis, tanquam oleum caulibus instillavit.

Cum lucubrationis tuae textum pellucidum tum vocabularium perlegi, qui pristina mihi peculiaria studia recolerem, cum una tecum in Cervariensi alma Universitate in rem ejus modi incumbebam. Ut tempora, ut mores, ut fortunae vicissitudines immutantur! Verum hic Moralistae mihi ad vicem neutiquam accedendum, nonne?

Tuo in articulo ut videre est, illud P. Jové *trahaculum*, ad hispanicam vocem *tren* significandam, tu fere detraxisti, eique *tramen*. quò multi utuntur hodierni scriptores, suffecisti. Id vero mihi, qui tibi nonnulla significarem, ansam praebuit. Quod si abs te seorsum sentio, tamen in amico, amicus ut adfert Plautus, quaestus est quod sumitur. Neque vero mihi tantum sumam ut te, bone latinorum magister (Salmanticam testor), retraham; sed meam, quantulacumque est, opinionem de re tibi apertam volui.

Jam vero, propositum adgrediamur. Vocabulum *tramen*, in latinitate postclassica usitatum, idem et hispanae voces *trama*, *hilo* significat. Latine autem idem est ac verbum *tramo*, quod etsi usitatius in sermone, minime tamen in provinciam Classicorum est receptum. De vocis *tramen* veriloquio, haec fere opinor. Talis probabilius est origo: *transmeo* > *trameo* > *tramen*. Hac facile via significatio vocis, ut ex latino existit, commonstratur.

Ex romanarum vero linguarum natura atque usu, mihi haec quoque, quid est causae cur non?, derivatio probaretur: *tramo* > *trah(i)men* > *tramen*. Haec certe etymologia commodior, in nostra quaestione, esset; minus tamen multo est, nisi fallor, probabilis ratio. Iis quippe in rebus Historiae usque consulendum.

Praepostere, vox hispana *tren*, quae variis in romanis linguis prostat, latinam formam *trah(i)men* exigere cuilibet videatur. Quod tibi fortasse aliis-

que scriptoribus ansas ad vocabulum *tramen*, e linguis derivatis ad primitivam ascitum, adhibendum dedit.

Facem vero Morphologia praeferendo, haec de natura vocis *tramen* tenenda perspicue constat. Suffixum latinum *-men*, quod cum graeco *-ma* omnino convenit, e primaevo typo «mn» originem ducere. Sicque res habet: ὄνομα; (g) no-mn = no-men.

Nunc vero; quatenus est vis semantica hujus suffixi «mn»? In lingua classica, cum Graeca tum Latina, id actionis effectus verbi significare videtur. Confer, amabo, ὄγγμα cum frag-men; tuoque animo expendere vocabula: *flamen*, *fulmen*, *lumen*, *numen*, *semen*, *tegmen*, cet.

Quae cum ita sint, vox *tramen* minus apta videretur, quae significet hispanicum *tren*. Id enim nostrum vehiculi genus tanquam apparatus est maxime ex semet ipso per curricula tractus. Vox itaque *tramen*, si ipsius originem ex verbo *traho* admittamus, id sonare videtur: aliquid vi actum, vel aliquid tractum vel, ut supra, actionis effectus verbi *traho*.

At hisce me argumentis, qui tua jam jam objecta diluam, quicquam mere passivum exprimere velle, ne inferas: multis id partibus redundantia esset Logices. Iisdem scilicet quicquam dumtaxat significare intendo, quod «prius» est motum tractumve; atque id ipsum, non suffixi sed radicis vi, potest etiam esse motu praeditum, quod in voce *flumen* aliisque hujus modi, quarum quidem radix est verbum motus. Vocabulum *tramen*, si mavis, quod ad significationem, quid medium est inter *tractum* et *trahens*; seu aliquid quod prius movetur posteaque movet (vel movere potest). Alterum ex vi suffixi, alterum ex radicis obtinet.

Hinc vocabulum *tramen* adhiberi ad id significandum, quod hispani *vagón* dicimus, facile ego convenirem. Ex quo illam seriem «traminum», una cum machina tractoria vel vaporitrahā, quae nostrum efficiunt *tren*, *tramina* nominari posse sequeretur.

Tibi igitur id considerandum pono: anne loco dicendi *tramen*, satius esset plurali numero *tramina* adhibere. «Numerus» hic contrahere vim videretur! Quod quidem, si quid mei iudicii est, duplicem prae se fert commoditatem: cum vocabulum haud ita dissonaret a Semantica latina, de Phonetica nihil omnino opponendum; tum id maxime cum natura atque usu linguarum romanarum conveniret. Medium, ut vides, in quaestione memet offero.

Haec, mi bone, tibi quae de voce *tramen* proponerem habui. Rem tu melius animo perpendes, tuaeque demum sententiae stare magna me laude honestavit. Nolo hic prolixior tibi neque importunus esse. Cura ut valeas nostrumque sis apud Dominum et Mariam memor. Vale multum.

ILDEPHONSUS GONZÁLEZ. C. M. F.

Jos. M. Mir, C. M. F. P. Ildephonso González, C. M. F. Sal.

Eodem temporis puncto tua aërivola epistula advenit, cum ad typographum hunc PALAESTRAE LATINAE fasciculum mittebam. Tua omnia dulcissima nobis... Alia omisi ut tibi de *tramine* arguenti locum darem. —Facultati, quam praebes, non indulsi, ut familiari tuo loquendi generi morem gererem...

Responsionem exspecta et vale.

Barbastri, pridie Nonas Martias.

ILIADIS I

- Sic, indignatus, respondet Juppiter illi:
525 «Junoni incuties ita... jurgia saeva profecto,
quae me continuo lacerabit verberare linguae.
Coram Caelicolis saepe indignata beatis,
arguit auxilio solis me Troibus esse.
Sed fuge! Ne Juno mecum te cernat agentem!
530 Mens mea fixa manet: tua cuncta facessere jussa!
Utque fidem praestes, nutu tibi dicta probabo.
Scilicet haud fallax, vanum aut revocabile verbum
esse meum poterit, quodcumque ego vertice firmem!».
Haec ait; atque superciliis Thetidi annuit atris;
535 ambrosiasque comas divino in vertice Rector
concutit et nutu capitis tremefecit Olympum.
His habitis, Thetis excelso descendit Olympo
in vada caerulei pelagi latebrasque profundas.
Juppiter ingreditur rutilantia testu Deorum.
540 Patris ad adspectum, surgunt a sedibus omnes;
occurrunt simul, ac circum testantur honorem.
Ipse sedet solio insigni stellisque coruscol...
Sed non Junonem latet illum in vertice Olympi
cum Senis Aequorei nata, Thetide, esse locutum!
545 Nec tulit. Inde Jovem verbis incusat amaris:
«Quis deus est nuper fatus, dic, perfide, tecum?...
Te juvat, ignara me, clam cognoscere causas,
et procul amotum dare jura et foedera inire;
nec mihi consilium credis quod corde volutas!»...
550 Cui responsa dedit Divum Pater atque hominum Rex:
«Ne mea nosse velis, Juno, molimina cuncta;
nec poteris, quamvis conjux mea jure voceris!
Si quod oportebit te scire, hoc tempore nullo
quisquam sive hominum cognoscet sive Deorum!
555 Si quod consilium solus meditabor habere,
nil tibi sit curae, neu vana indagine quaeras».
Huic breviter responsa refert Dea maxima Juno:
«Juppiter horribilis! Cur talia verba profaris?
Nil equidem scitata, nihil te hucusque rogavi;
560 semper enim solus, quod vis, meditaris et audes...
Sed nimium vereor ne te sententia vertat.
Nam Senis Aequorei pulcherrima filia caelum
mane novo adveniens, supplex tua genua tenebat...

- Ac vereor ne sis nutu largitus Achillem
 565 extolli, Danaos occidi in navibus omnes».
- Cui responsa refert hominum Sator atque Deorum:
 «Usque adeone mihi gravis importunaque semper,
 o misera, occurres? At frustra! Namque perosum
 longius avertens animum, magis ipsa dolebis!...
- 570 Haec, si vera fuere, mihi placuisse necesse est!
 Tu taciturna sede, monitisque inflectere prudens;
 ne nil proficiant tibi qui potiuntur Olympo,
 si tibi forte manus immittam, robore plenas!...
- Sic ait ille minans. Obmutuit inclita Juno,
 575 jamque sedens, cordis tumidi compescuit iras.
 Caelicolae pariter reprimebant corde dolorem...
- Talibus extemplo Vulcanus Mulciber inquit:
 grata volens Matri Junoni munera ferre:
 «Horrida, ni fallor, fient odiosaque testa,
 580 quod nunc, sic, hominum causa, contenditis ambo,
 jurgia miscentes sine fine; ideoque saporem
 convivio amittent, veluti vitata venenol...
- Hortarer Matrem, licet omnia calleat ipsa,
 quamprimum placare Patrem, ne jurgia posthac
 585 suscitet, ac nobis epulas et pocula turbet...
- Posset, si vellet, Summus Moderator Olympi,
 te caelo dare praecipitem, quia robore praestat...
 Si blandis cures mulcendum vocibus..., ille
 sponte tibi nobisque bonus te fiet agente»...
- 590 Prosiliensque bonae Matri cratera nitentem
 obtulit, in manibus ponens, dum talia fatur:
 «Perfer adhuc fortis, quantumlibet anxia, Mater;
 ne, quamvis caram, teneat te cernere coram
 percussam..., nec opem possim tibi ferre dolentil
 595 Haud facile Omnipotens superetur viribus ullis!
 Jamque, tibi auxilio cupientem forte venire...,
 me, pede correpto..., detrussit limine caelil...
 Raptabarque die toto... sed vespere tandem
 in Lemnon cecidi, vitae vix parte relicta...
- 600 At Sinti celeres me sustinere caducum».
- Sic ait; et leni risu Dea maxima Juno
 accipit a nato manibus cratera nitentem.
- A dextris orsus, dehinc omnibus ordine Divis,
 magnanimus pateras implebat nectare dulci.
- 605 Tum vero incipiunt Divi ridere beati,

Vulcanum ut cernunt properantem fundere vina...
Sic habuere diem totum convivium lauta...
Ac, conviva satur, nemo desiderat escas,
neve modos citharae, quibus aures mulcet Apollo,
610 *Musarumve leves choreas et carmina pulchra.*
Ut lux occiduas solis descendit in undas
somno indulturi, sua quisque cubilia tendunt,
quae Vulcanus eis mira construxerat arte.
Summus item lectum poscit Moderator Olympi,
615 *quo recubare solet, somno devotus amico.*
Jamque toro dormit, juxta simul inclita Juno.
(Finis)
Misaël VAZQUEZ, S. J.
In Columbia.

Pro M. Tullio Cicerone peroratio ⁽¹⁾

(Conclusio)

Dicere vero Ciceronem nescisse educare filios suos temeraria et stulta est oratio. Nam qui Ciceronis libros, ante ceteros epistularum ejus volumina legerit, si nihil aliud intellexeret, hoc tamen manu, ut ajunt, prehenderet neminem magis filios suos diligere, neminem diligentius filiorum suorum educationi prospicere potuisse, quam M. Tullium. Si Marcus filius non attigit magnitudinem patris sui, si plusculum Athenis a sodalibus bibere didicit, quatenam ea culpa patris fuit? Quot parentum filii minoris fuerunt et sunt virtutis et excellentiae, quam ipsi fuere parentes. Et si Dolabellae, dissoluto homini libidinosoque absente patre contigit, ut a Terentia Tulliam uxorem acciperet et matrimonium quinque annorum parum felix fuit, quatenam, obsecro, illa est imperitia educandi filios?

Quid plura? Ipse Cicero vivam sui imaginem reliquit in scriptis suis. In epistulis vero, qualis fuerit, tamquam ex photographo relucet. Nam quae plurimos homines hodie in politica habet simulatio, apud Ciceronem nulla est. Ille tam aperte quae in animo ei erant, commisit litteris, ut et vitia et virtutes ejus clare videas: itaque se nescius depinxit aequo cupidiorum fere laudis, ante oculos posteritatis posuit dolores suos et iras, haesitationes et ignavias, gaudia sua et spes; neque tamen minus omnibus locis eum deprehendimus magnum nobilissima humanitate, ardentem amore patriae, singulari, ut diximus, verecundia et innocentia, grata, in amicos et eos a quibus acceperat beneficia, voluntate.

(1) Cfr. fasc. sup. p. 127.

At enim ipsa scripta ejus et in primis epistulae, quas ad Terentiam ex exsilio anno 58 dedit, tam plena sunt lacrimarum atque desperationis, tam abjecti sunt documenta animi, ut Ciceronis character, hoc est existimatio quam docti viri erga viros fortes habent, in perpetuum jaceat.

O bellos aequosque judices hominum! Tam vobis est difficile excogitare, quae tum Ciceronis fuerit fortuna, quid vos in eodem loco fueritis facturi? Si Paulus Apostolus, qui tamen Christi et Christi protomartyris exempla viderat et in tertium raptus caelum virtutem crucis didicerat, ignorare Corinthios noluit de tribulatione sibi in Asia facta, ubi supra modum gravatum et supra virtutem taeduisset vivere (2 Cor. 1, 8): nos fortes viros vetamus lacrimis paene delere litteras Terentiae et filiorum fratrisque Tullium, sanguinei temperamenti hominem, nondum luce collustratum evangelii, quod parum stoicus in illis fluctibus calamitatis non trucem superbiam, sed humana doloris signa prae se tulit! Sunt profecto certi cruciatus animi, qui etiam virorum fortium non indecore oculos repleant lacrimis, maxime si qui, ut Tullius, magnae calamitatis suae et suorum culpam sibi ipsi tribuant. Quam vero facile atque praepropere de molliore Ciceronis in adversis animo trutinet iudicia, qui Cicerone exsulante ipse in tuto sedeat et commodo suo numquam expertus similia! Qui contra idoneus est, qui aliorum hominum calamitates et ipse persentiat, non mirabitur profecto quicquam Ciceronem incerta condicione egressum patria, cujus paulo ante servator et pater esset nominatus, derelictum ab iis, quos ei oporteret gratos esse —et Pompejo frustra supplicem tetenderat manum— et incertam partim, partim adflictam propter se suorum sortem cogitantem, nullumdum malorum videntem finem, lacrimis paene delere litteras, ingemiscere, queri fortunam. Quae quidem lacrimae mihi certe non modo non videntur impedire Ciceronis magnitudinem, sed generosam ejus indicare humanitatem.

Videamus, inquam, ne in Cicerone judicando ruminatores simus verborum quae inconsiderate ab aliis audivimus jactari; injusti ne simus celeribus proferendis sententiis, proinde quasi quisquam juste exspectet Ciceronem non etiam hominem fuisse humanis naevis jure quodam suo conspersum. Sic potius statuamus eum qui incorrupto iudicio Ciceronis vitam et Ciceronis opera contemplatus fuerit, fateri debere plus se hic vidisse lucis quam umbrarum, et M. Tullium Ciceronem inter lucidiora sui saeculi sidera amicum gratumque splendere sidus, non mediocrem in ceteris rebus, in arte dicendi expoliendaque lingua latina sidus totius imperii romanorum longe clarissimum.

ANDREAS AVENARIUS, S. V. D.

Romae, a. 1949.

NOVA ET VETERA

SCHOLA ROMANA

TIBERIUS FLAVIUS noster, quem ROMANUM appellavimus — et norunt lectores nostri — duo habet filios, Marcum et Tullium qui bene mane e somno excitantur a paedagogo, deinde vestes induunt, faciem lavant, capillos comunt, toga praetexta se amiciunt.

Superiore anno ludum litterarium frequentabant, ubi in puerorum elementis, legendo maxime et scribendo, eruditi sunt. Nunc autem scholam adeunt, ubi magistrum audiunt in grammatica aliisque disciplinis valde versatum, qui pueros edocet grammaticam, metricam, historiam, terrarum descriptionem, mythologiam, mathematica. Ambo confabulantes pergunt atque eleganter togam praetextam gerunt, ut par est nobili adolescentulo romano, et in manibus pugillares praebent.

Schola — quod videtis — non est angusta sed valde capax; ad januam nonnunquam est ostiarius qui advenientes pueros salutat eosque in amplam porticum, ubi schola habetur, ducit; juxta est hortus, ubi flores et arbores curantur ab ipso ostiario.

Cum vero magister scholam intrat, omnes discipuli assurgunt et cum more romano salutant: «Bene!, bene sit magistro nostro!» conclamantes.

Schola incohatur, discipuli in scamnis vel subselliis sedent, magister in cathedra. Tullius ad magistrum stat et in volumine Vergilium poetam legit, quem deinde interpretatur. Magister sic pueros admonet: «Animum intendite ubi spiritum in legendo suspendatis, saepe enim intempestiva mora sensum orationis intercluditis; animadvertite quoque ubi sensus claudatur, ne omnia sine ordine et quasi uno spiritu proferatis, videte quando attollenda sit vox, quando vero submittanda; quaedam lentius, quaedam concitatus sunt legenda. Id tamen in primis curabitis ut, quae legatis, animo plane intellegatis».

Deinde magister dicat et pueri stilo scribunt, in tabulis ceratis, quae sunt quadrata forma et oblonga cum parvo capite perforato quo suspendi possint; si magistrum male intellexerunt aut litteras permutarunt, stilum vertunt et lineam emendant.

Pueri raro calamo scribunt in plagulis chartae, eas enim facile mendis ac lituris commaculant quin ea delere possint. Saepe et memoriter pronuntiant aut clara

et elata voce recitant, aut ex graeco Homerum convertunt, aut computant addendo et deducendo —cui rei saepe abaco utuntur—, aliasque mathematicorum rationes perficiunt. Alumni summo studio animo attendunt; sunt tamen qui aliud agunt, mente sunt sevocati, cum vicinis gariunt. Ex iis Tiberius

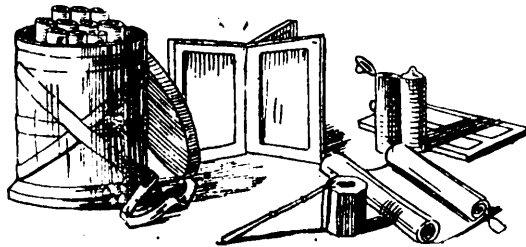
ad paritetem stat, quem magister punit, quia pensum memoria non didicit et cum Aulo rixatus est, quem et cucurbitam, simiolum, nasutum appellavit; alios calce petiit, in faciem inspuat sannamque fecit.

Volumina et codices in armario reconduntur, ex quo magister, quae ad dicendum aut legendum opus sunt, sumit.

Pueri domi capsam scholasticam habent; in ea volumina apte custodiunt, quae operculo cooperitur et, ut commode asportari aut gestari possit, corrigiā circumdātur. Volumina in umbilico saepe complicantur seu involvuntur: indicem vero seu titulum libri membranula quaedam ex volumine pendens significat. Volumen nonnullis constat foliis glutine copulatis, in quorum intima parte scribitur. Indices minio seu atramento rubri coloris —unde rubrica est appellata— inscribuntur. Quae emendari oportet, spongia delentur. Papyri seu chartae folia a librariis in foro veneunt, quae ad viginti folia copulantur et codicem seu librum componunt. Saepe codices in camisia reconduntur. Pro papyris nonnunquam pergamenae adhibentur ex pellibus bestiarum praeparatae. Praeter capsam scholasticam et volumina pueri habent pugillares seu tabellas ligneas cerā illitas, quae simul complicantur et in quibus scribitur; quae et diptycha appellantur, aliae sunt triptycha aut numero plures et stilo inciduntur. Anulo quodam junguntur ut commode volvantur; saepe etiam litterae, in primis secretae, signo quodam obsignantur. In mensa scriptores habent atramentaria, quae aliquando bina sunt, atramentum nigri et rubri coloris continentia; in iis calami (aut avium pennae) inunguntur ad scribendum; calami in theca calamaria asservantur aut in fascem colliguntur e quo pendet atramentarium.

Lectioni dum finem faciebat magister, pueros sic admonebat cum poeta:

«Dum datur, o pueri, discendi copia
[vobis,
discite: non semper copia talis erit».

VOCABULARIUM

bene mane,	<i>muy de madrugada</i>	recitare,	<i>recitar, leer en alta voz</i>
paedagogus, i,	<i>pedagogo, ayo</i>	computare,	<i>contar, calcular</i>
toga praetexta,	<i>toga pretexta, toga blanca con una franja de púrpura que llevaban los niños hasta los 16 años</i>	addere,	<i>sumar</i>
		deducere,	<i>restar</i>
		rationes mathematicorum,	<i>operaciones matemáticas</i>
		abacus, i,	<i>tablero, ábaco</i>
		garrire,	<i>charlar</i>
		pensum, i,	<i>trabajo diario, deber</i>
		cucurbita, ae,	<i>calabaza, tonto, sin seso</i>
		simiolus, i,	<i>mono, bobo</i>
		nasutus, [a, um],	<i>narigudo</i>
		calce petere,	<i>dar patadas</i>
		sannam facere,	<i>hacer la burla, darle</i>
			<i>vayas a uno</i>
		volumen, inis, n.,	<i>volumen, rollo, libro</i>
		codex, icis, m.,	<i>códice, libro</i>
		armarium, ii,	<i>armario</i>
		capsa scholastica,	<i>estuche (bote) para volúmenes o rollos</i>
			<i>tapa, cubierta</i>
		operculum, i,	<i>correa</i>
		corrigia, ae,	<i>cilindro de madera</i>
		umbilicus,	<i>arrollar</i>
		complicare, involvere,	<i>rotulo</i>
		index, icis, m., titulus, i,	<i>tejuelo, membrete</i>
		membranula, ae,	<i>engrudo, cola</i>
		gluten, inis, n.,	<i>tinta roja, bermellón,</i>
		minium, ii, cinnabāris, is,	<i>cinabrio</i>
		f.,	<i>tinta negra</i>
		atramentum, i,	<i>tinta roja</i>
		rubrica,	<i>borrar</i>
		delere,	<i>papel</i>
		papyrus, i, f.,	<i>forro, cubierta</i>
		camisia,	<i>pergamino</i>
		pergamena (charta),	<i>plegar</i>
		complicare,	<i>tablillas plegables</i>
		diptycha, orum, n. pl.,	<i>sellar, lacrar</i>
		signo obsignare,	<i>plumero, plumier</i>
		theca calamararia,	<i>tintero</i>
		atramentarium, ii,	

J. MIR, C. M. F.

NUPER PRODIIT:

SPES. — *Diccionario ilustrado latino-español, español-latino.* — Tercera edición. — Revisada y ampliada con latín eclesiástico por los redactores de *Palaestra Latina*.

Editorial SPES, Avenida de Carlos I. 149; Barcelona, 1950. — Ptas. 55.

Deductiones (º/º) fiunt speciales apud *Palaestrae Latinae* moderatorem: Conde, 2; Barbastro (Huesca).

SPES — Diccionario Ilustrado Latino-Español Español-Latino. Prólogo de D. Vicente García de Diego, de la Real Academia Española y del Instituto Cardenal Cisneros. Con un apéndice-resumen de Gramática Latina.

3.ª edición revisada y ampliada con LATIN ECLESIASTICO por el cuerpo de redactores de PALAESTRA LATINA.

Un volumen de 728 págs.: Ptas. 55.

SPES — Diccionario Abreviado Latino-Español Español-Latino, con ilustraciones, para los primeros cursos del Bachillerato.

Un volumen de 312 págs.: Ptas. 25.

ECHAURI — Diccionario Manual Latino-Español Español-Latino.

6.ª edición corregida y ampliada.

Un volumen de 830 págs.: Ptas. 50.

PABON-ECHAURI. — Diccionario Griego-Español, con lista alfabética de formas verbales y apéndice gramatical.

2.ª edición corregida y ampliada.

Un volumen de 602 págs.: Ptas. 40.

PUBLICACIONES Y EDICIONES SPES, S. A.

« EDITORIAL SPES »

Avenida de Carlos I, 149

BARCELONA - 13

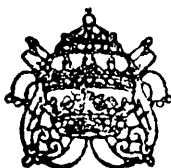
Cum emetis, PALAESTRAM LATINAM nuntiantibus referetis

VINOS DE MISA

DE MULLER, S. A.

TARRAGONA

Casa fundada en 1851

Medalla de Oro en la
Exposición Vaticana de 1888 (S. S León XIII)
Proveedores de Sus Santidades
Pío X, Benedicto XV, Pío XI y Pío XII

Garantía de absoluta pureza

EXQUISITA CALIDAD

Certificados del Excmo Sr. Arzobispo de
Tarragona y de muchos otros Ilmos. Prelados

Cum emetis, PALAESTRAM LATINAM nuntiantibus referetis

Exercitationes Scholares

EPITAPHIUM DIOPHANI (1)

Solutiones ad *Epitaphium* plures accepimus. At non omnes placent. Quaedam enim Diophanti aetatem mirabili modo minuunt; aliae vero, adeo acute dimetiuntur tempus, ut non solum annos, sed et menses et dies Diophanti divinare satagant: nimis profecto acute.

Solutionem innuere videntur et —ut plane dicam— eruere conantur Dni. R. Aspa, R. Gabás, R. Badías,

J. Ferrer et A. Ortigas, e Seminario Barbastrensi, qui omnes positionem problematis minus aptam praebent, signis praepostere adhibitis.

En solutionem quam afferunt Dni. Marcus López et J. Astiz, e Collegio Miss. Filiorum Immac. Cordis B. M. V.:

x littera Diophanti nostri annos exprimit et ideo

$$\frac{x}{6} + \frac{x}{12} + \frac{x}{7} + 5 + \frac{x}{2} + 4 = x \quad \text{unde}$$

$$14x + 12x + 7x + 420 + 42x + 336 = 84x \\ \text{et } 84x - 75x = 420 + 336 \\ 9x = 756$$

$$\text{demum } x = \frac{756}{9} = 84$$

Diophantus ideo quattuor et octoginta annos attigit. Perperam aliqui solutionem quaesierunt, quod non satis recte epitaphii verba intellexerunt. Sed, agite, Daci Comillensis

omnesque pueri palaestritae; si solutiones non placent, placuerunt maxime Latinae vestrae litterae. Valete omnes.

M. R.

TERENTIUS (IV)

Nullus ex veteribus scriptoribus tot tantasque laudes, et aequalium et posteriorum, quantas Terentius, est consecutus. Atque ut exordiar a viro cuius testimonium, ut aemulatoris, maximi est ponderis, Afranium inducam qui Terentio similem dicit neminem. Cicero autem multa saepe ab eo sumit, et libens ejus affert versiculos, et elegantiam commendat sermonis.

Illius carmina, ait, ob accuratam elegantiam Scipioni et Laelio tribuebantur; proinde quasi tanta dignitas ac festivitas propria ac peculiaris eorum esset qui iisdem temporibus latine loqui litteratius quam ceteri putabantur.

V. MARTÍNEZ, C. M. P.

ex V.º latinitatis cursu
Xerae Equitum, apud S. Augustinum

(1) Cfr. fasc. 118, p. 116 in operc.

NOVISSIME PRODIERUNT

Jos. M. Mir, C. M. F. «PALAESTRAE LATINAE» Mod.

NOVA ET VETERA

seu liber explicans picturas «DELMAS»

Pretium: 20 pesetae

Cl. Auctor NOVA ET VETERA latino sermone explicat,
voces antiquas aptans vel effingens novas. Quam ap-
tissime id faciat opus laudatum docet.

PLANQUE, ANÉME, LERMINIAUX, OHILAIN, DETELLE

GRAMATICA . GRIEGA

e 3.^a editione gallica vertit
ANT. PLANAS, C. M. F.

Pretium: 36 pesetae

Veneunt apud **GRAFICAS CLARET** - Lauria, 5 - **BARCELONA**

Pro Collegiis et Studiorum Gymnasiis pretii deductiones fiunt.

PRETIUM SUBNOTATIONIS ANNUAE

20 pesetarum in Hispania et America.

22 pesetarum in reliquis civitatibus.

Pretium mittatur oportet ad Administratorem: Lauria, 5, Apartado 1042, Barcelona

Scripta ad moderatorem: Conde, 2, Barbastro (Huesca)

Typographia — F. Camps Calmet. — Teleph. 54. — Tarregae in Ilerda Prov.